

JURKs bidrag til skyggerapport til Norges 8 rapport på
FNs konvensjon om å avskaffe alle former for
diskriminering mot kvinner til FNs Kvinnekomité

Frist 01.10.10

Av Tina Storsletten Nordstrøm, Gunhild Vehusheia og

saksbehandlere på JURK Høst 2010:

*Anne Sophie Lie-Eriksen, Celine Løyning, Monica Norum, Monika Sharma,
Camilla Skogstad, Eva Kristine Sogn, Helene Stake, Ida Solberg Strøm, Eli
Johanne Apold, Bente Bjørke, Samia Boulebtina, Birsen Erkmen, Linn Cecilie
Hellum, Marte Johansen, Marianne Jonsson, Sofie Ivara Nicolaissen.*

Innhold

Introduksjon	4
Om JURK	4
Rapportering etter Kvinnekonvensjonens artikler	5
Artikkel 2	5
Grunnlovsværn av ikke diskrimineringsnormen.....	5
Helhetlig diskrimineringslov: for streng samlekategori	6
Opplæring og Informasjon om kvinnekonvensjonen til offentlig myndighet	6
Likestillings- og diskrimineringsombudet bør kunne tilkjenne erstatning	7
Likestillings- og diskrimineringsombudet bør kunne avsi rettskraftige avgjørelser.....	8
Religiøse hodeplagg – illustrasjon av Nemndas kompetanse	8
Tvangsmulkt adgangen i §8 bør benyttes	9
Helhetlig diskrimineringslov: Svekkelse av kjønnsdiskrimineringsvernet	10
Artikkel 3	10
Rettighetsinformasjon – en forutsetning for å utøve menneskerettighetene.....	11
Rettighetsinformasjons om diskrimineringsvernet finnes ikke.....	12
Diskriminering av innvandrerkvinner – ikke tilstrekkelige tiltak for å sikre rettsvern	12
Ny førstelinjetjenesten for rettshjelp har ikke kjønnsperspektiv.....	13
Veiledningsplikt svikter	14
Økonomiske rådgivere i kommunene fungerer ofte dårlig.....	14
Artikkel 5	15
Arvereglene i samboerforhold slår kjønnsskjev ut	15
Artikkel 10	17
Lånekassens inntektsgrenser kan slå kjønnsskjev ut	17
Artikkel 11	18
Oppsigelse på grunn av graviditet	19
Artikkel 13	20

Forslag til ny pensjonsordning vil slå dårlig ut for kvinner	20
Fri rettshjelp inntektsgrense virker kjønnskjevt	21
Artikkel 16	22
Deling av pensjonsrettigheter ved samlivsbrudd	23
”Taper” kvinnen på skilsmissen med mannen?	23
Ektepakter diskriminerende for innvandrerkvinner	24
General Recommendation No. 12 Violence against women	25
Saksbehandlingstid for rettferdsvederlag	25
Endinger i klageordning på voldsoffererstatning svekker voldsofres rettsikkerhet	26
Familievoldskoordinator: fungerer ordningen?	27

Introduksjon

Nedenfor følger bidrag fra JURK til skyggerapporten. Vi har forsøkt å sortere bidragene etter artiklene. Noen gjelder flere artikler og dette er da skrevet innledningsvis i bidraget i kursiv. Rapporten er skrevet av JURKs saksbehandlere høsten 2010 og tar utgangspunkt i JURKs konkrete rettighetsinformasjons- og rettshjelpsarbeid.

JURK mener at alle bidragene er beskrivelse av hindre Kvinner i Norge har i dag, for likestilling. JURK mener at alle bidragene er brudd på Kvinnekonvensjonens bestemmelser.

Om JURK

Juridisk rådgivning for kvinner, JURK, er et uavhengig rettshjelps- og likestillingstiltak som arbeider for å bekjempe kvinneundertrykking og for å bedre kvinners rettsstilling.

JURK drives av kvinnelige jusstudenter ved Universitetet i Oslo, og vi yter gratis rettshjelp innen de fleste rettsområder. Vårt tilbud gjelder kvinner over hele landet, og vi har ingen inntektsgrenser. JURK jobber også rettspolitisk for å bedre kvinners stilling i lovverket.

Rapportering etter Kvinnekonvensjonens artikler

Artikkel 2

Konvensjonspartene fordømmer diskriminering av kvinner i alle dens former og er enige om uten opphold å ta alle tjenlige midler i bruk i en politikk for å avskaffe diskriminering av kvinner. Med dette formål forplikter de seg til:

(a) å innlemme prinsippet om likestilling mellom menn og kvinner i sine statsforfatninger eller annen egnet lovgivning, dersom dette ennå ikke er gjort, og å sikre at dette prinsipp blir virkeliggjort i praksis gjennom lovgivning eller ved andre egnede midler,

(b) å treffe egnede lovgivningsmessige eller andre tiltak, også straffetiltak om så er hensiktsmessig, som forbyr all diskriminering av kvinner,

(c) å skape et rettsvern om kvinners rettigheter på like fot med menns og å sikre kvinner et effektivt vern mot enhver diskriminerende handling ved hjelp av kompetente nasjonale domstoler og andre offentlig institusjoner,

(d) å avholde seg fra enhver handling eller praksis som diskriminerer kvinner og å sikre at offentlige myndigheter og institusjoner handler i samsvar med denne forpliktelsen,

(e) å treffe alle tjenlige tiltak for å sikre at ingen personer, organisasjoner eller foretak diskriminerer kvinner,

(f) å treffe alle egnede tiltak, også i lovs form, for å endre eller oppheve eksisterende lover, forskrifter, sedvaner og praksis som diskriminerer kvinner,

(g) å oppheve alle nasjonale straffebestemmelser som diskriminerer kvinner.

Grunnlovsværn av ikke diskrimineringsnormen

Art 2a

Kjønnsdiskrimineringsvernet er i dag hjemlet i likestillingsloven¹ og gjennom kvinnekonvensjonens inkorporering i menneskerettsloven². Vernet er ikke hjemlet i grunnloven. Dette svekker kjønnsdiskrimineringsvernets rettslige forankring og symbolverdi.

Tiltak:

- Kjønnsdiskrimineringsvernet inkorporeres og hjemles i Grunnloven.

¹ Lov om likestilling mellom kjønnene (likestillingsloven). 1978-06-09-45.

² Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) LOV-1999-05-21-30 § 2

Helhetlig diskrimineringslov: for streng samlekategori

Art 2a

JURK mener at ny samlekategori ikke er i overensstemmelse med EMK,

Forslag om ny lov om et helhetlig diskrimineringsvern har i § 4 hjemlet forbudet mot diskriminering. Nytt ved loven er at listen over diskrimineringsgrunnlag ikke nå skal være uttømmende, men inneholde en samlekategori. Samlekategorien lyder: "Det samme gjelder diskriminering på grunn av andre liknende vesentlige forhold ved en person".³ Samlekategoriens ordlys er strengere enn det som følger av ulike menneskerettlighetskonvensjoner og dermed i strid med disse.

Liste over ulike samlekategoriens ordlyd:

EMK art.14, SP art.2, ØSK art.2 og Barnekonvensjonen art.2 lyder "or other status".

Andre liknende vesentlige forhold ved person må sies å være strengere og snevrere enn menneskerettighetskonvensjonenes ordlyd.

Tiltak

- Ordlyd i lov om helhetlig diskrimineringsvern må endres og justeres i tråd med menneskerettighetskonvensjonene Norge er bundet av.

Opplæring og Informasjon om kvinnekonvensjonen til offentlig myndighet

Art 2a og c

Kvinnekonvensjonen er innlemmet i menneskerettsloven og har således rang over formell norsk lov. Det foreligger i dag ingen opplæring og informasjonstiltak om kvinnekonvensjonen til offentlig administrasjon eller rettsvesen. Det foreligger heller ingen plan eller strategi på hvordan dette skal gjennomføres.

Regjeringen har satt ned et Kvinnepanel⁴ for å vurdere kvinners stilling i Norge og offentlig utvalg som skal utrede norsk likestillingspolitikk med utgangspunkt i livsløp, etnisitet og klasse.⁵ Mandatene

³ NOU 2009:14 s.327, §4.

⁴ Ledes av Loveleen Brenna, se pressemelding av 01.02.2010 og <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/pressesenter/pressemeldinger/2010/Kvinnepanelet.html?id=592578>. Kvinnepanelets rapport er publisert 27.09.10 se: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/pressesenter/pressemeldinger/2010/lysbakken-tok-i-mot-kvinnepanelets-rappo.html?id=615621>

⁵ Ledes av Professor Hege Skjeie, se pressemelding av 12.02.2010 på [regjeringen.no](http://www.regjeringen.no) og <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/pressesenter/pressemeldinger/2010/Offentlig-utvalg-om-norsk-likestillingspolitikk.html?id=593381> for mandat

til utvalgene tar ikke utgangspunktet i kvinnekonvensjonsprinsipper. Etter samtale med kvinnepanelets leder, ble det opplyst at hun ikke hadde kunnskap og var ikke informert om kvinnekonvensjonens innhold og forpliktelser for Norge.⁶

Tiltak:

- Det bør lages kurs og informasjon til offentlig administrasjon og rettvesen om kvinnekonvensjonens innhold og forpliktelser.
- Politiske og offentlige utvalg nedsatt av regjeringen, som skal jobbe med kjønn, bør mandatet ta utgangspunkt og redegjøre for kvinnekonvensjonens bestemmelser. Samt utvalgene bør undersøke hvilke konsekvenser kvinnekonvensjonen og inkorporeringen i menneskerettsloven har hatt.
- Ny statlig handlingsplan for likestilling av kvinner som er planlagt til våren, må ta utgangspunkt i kvinnekonvensjonen.

Likestillings- og diskrimineringsombudet bør kunne tilkjenne erstatning

Art 2 b

Likestillings- og diskrimineringsombudet, LDO, skal påse at diskrimineringsvernene blir fulgt i Norge. Ombudet er en uavhengig statlig ordning.⁷ LDO avgjør klager om diskriminering og vedtakene kan bli overprøvd av en Nemnd.

I dag er det slik at verken LDO eller nemnda kan avgjøre tilkjenne erstatning i diskrimineringsaker. Kvinner utsatt for diskriminering må derfor gå til domstolen med diskrimineringsaken for å muliggjøre erstatning. Dette er en svakhet ved håndhevelsen av vernet.

Undersøkelser viser at kvinner ofte tror at de kan få erstatning dersom de får saken prøvet hos LDO og Nemnda.⁸

Tiltak:

- LDO og Nemnda bør gis bredere kompetanse i diskrimineringsaker og da særlig kompetanse til å tilkjenne erstatning.

⁶ Møte 13.08.10

⁷ Lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven) 2005-06-10-40 §3

⁸ **Fjordholm, Finn Skre**, *"Er det meg, er det han, eller hva er det?": opplevelse og rettsregler i diskriminertes møte med Likestillingsombudet*. (2007).

- Dersom ordningen skal opprettholdes bør kvinner og andre som prøver sakene sine hos LDO og Nemnda, gis informasjon om begrensningene ved LDO og Nemndas kompetanse hva gjelder erstatning.

Likestillings- og diskrimineringsombudet bør kunne avsi rettskraftige avgjørelser

Art 2 b

LDOs avgjørelser er kun unntaksvis bindene for dem de gjelder, jf diskrimineringsombudsloven⁹ § 4. Dette gjør at LDOs vedtak ikke nødvendigvis følges og har den samme statusen som andre forvaltningsvedtak.

Nemndas avgjørelser er bindene og de kan pålegge stansing, retting og andre tiltak som er nødvendige for å sikre at diskriminering, trakassering, instruks eller gjengjeldelse opphører og for å hindre gjentakelse. Nemnda kan sette en frist for oppfyllelse av pålegget, jf §7. Unntaket gjelder i forhold til annen forvaltnings myndighet. Nemnda kan her ikke oppheve eller endre vedtak truffet av andre forvaltningsorganer. Nemnda kan heller ikke gi pålegg om hvordan myndighet til å treffe vedtak må utøves for ikke å komme i strid med bestemmelsene nevnt i § 1 annet ledd, jf § 9.

Dette ut gjør et problem for rettsvirkningen og statusen, samt symbolverdien av LDOs og Nemndas uttalelser. Se nedfølgende punkt for et eksempel om dette.

Tiltak:

- LDOs gis samme myndighet som Nemnda i alle avgjørelser.
- Nemndas avgjørelser gjøres rettskraftige for andre forvaltningsorganer. Diskrimineringsombudsloven §9 bør oppheves.

Religiøse hodeplagg – illustrasjon av Nemndas kompetanse

Art 2 b og d

Det er fast praksis i fra Likestillings og diskrimineringsombudet (LDO) at å forskjellsbehandle kvinner i arbeid på grunn av hijab, er diskriminering. JURK har flere klienter som opplever diskriminering på arbeidsplassen på grunn av hijab.¹⁰

⁹ Lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven) 2005-06-10-40

¹⁰ Erfaringer fra rettighetsinformasjonsprogrammene og saksbehandlingen.

LDO slo fast i januar 2010 at Justis- og politidepartementets beslutning om å ikke endre Politiets uniformsreglement slik at det ville bli tillatt med religiøse plagg som en del av uniformeringen, strider mot diskrimineringsloven §4 og likestillingsloven §3.

Denne avgjørelsen ble brakt inn til full overprøving hos Likestillings- og diskrimineringsnemnda, som kom med en uttalelse 20. august 2010. Her slo de fast at forbudet mot religiøse hodeplagg ikke var nødvendig, selv om formålet var saklig. Og at Justis- og politidepartementet ikke kunne dokumentere eller begrunne nærmere at tillatelse til bruk av religiøse hodeplagg ville kunne medføre en risiko for at en offentlig orden eller trygghet ble satt i fare. Siden politiets uniformsreglement er fastsatt ved kgl. resolusjon, er nemndas kompetanse begrenset.¹¹ Nemnda kan da ikke treffe vedtak som er bindene for Kongen eller departementene. Dette innebærer at Nemndas uttalelser ikke har noen reell konsekvens for Justis- og politidepartementet.

Her oppstår et problem da arbeidsgivere i Norge naturlig ser til statens oppførsel som en rettsnor. Da Justis- og politidepartementet, som skal være lovens voktere i landet, velger å se bort i fra uttalelser fra Nemnda om brudd på diskrimineringsloven, vil dette kunne føre til at arbeidsgivere ikke innretter seg etter loven. Problemstillingen kan spesielt knyttes opp mot kvinnekonvensjonens artikkel 2 d), da Justis- og politidepartementets handlinger særlig vil ramme kvinner, og da spesielt muslimske kvinner. Dette vil begrense deres jobbmuligheter, og det vil oppstå en situasjon hvor det ikke er lik rett til arbeid.

Situasjonen illustrerer problemer og svakheter LDO og Nemndas rettslige sanksjoner og virkemidler. Dette svekker igjen diskrimineringsvernet som rettsnorm og verdi i Norge.

Tiltak

- Regjeringen skal pålegge Justis- og politidepartementet å følge loven. Eventuelt kan det være aktuelt å stevne Justis- og politidepartementet for retten.
- LDO og Nemnda analyseres og vurderes. Er ordningen og dens sanksjonsmuligheter tilstrekkelig for å i vareta diskrimineringsvernet i norsk rett?

Tvangsmulkt adgangen i §8 bør benyttes

Art 2 b og e

Etter Diskrimineringsombudsloven §8 har Likestillings- og diskrimineringsnemnda en rett til å ilegge tvangsmulkt dersom vedtak ikke følges. Denne retten anvendes minimalt i Nemndas praksis i dag.¹²

Tiltak:

¹¹ Lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven) 2005-06-10-40 §9

¹² <http://www.diskrimineringsnemnda.no/> hvor praksis er publisert

- Nemnda bør bruke mer tvangsmulkt etter §8.

Helhetlig diskrimineringslov: Svekkelse av kjønnsdiskrimineringsvernet

Art 2 a, b og c

Det er foreslått en ny lov om et helhetlig diskrimineringsvern i Norge.¹³ Forslaget foreslår å slå alle diskrimineringslovene sammen til en helhetlig lov som dekker alle grunnlag.

Med den nye loven bortfaller den nåværende likestillingsloven. Med denne bortfaller en lov som særlig tar sikte på å bedre kvinners stilling i Norge. Dette er en svekkelse av kvinners rettsstilling og har som konsekvens at diskriminering av kvinner settes på lik linje med all annen diskriminering på grunn av for eksempel rase, etnisk opprinnelse, funksjonshemming, seksuell legning etc

Det vil også ha den konsekvens at forskjellsbehandling som har til formål å bedre kvinners stilling settes på linje med forskjellsbehandling som har til formål å bedre menns stilling.

Den nye loven foreslår at loven ikke skal gjelde på familielivets område. Dette gjør likestillingsloven i dag, men håndheves ikke der. Dette er en viktig symbolbestemmelse, som viser at myndighetene tar avstand fra diskriminerings i familien.

Tiltak:

- Den nye loven må ta hensyn og vurdere hvorvidt kjønnsdiskrimineringsvernet blir svekket.
- Den nye loven må gjelde på familielivets område.
- Det bør foretas evaluering av kjønnsdiskrimineringsvernet i LDOs praksis. Har dette endret seg siden nedleggelsen av likestillingsombudet og opprettelsen av det helhetlige LDO?
- Det må foretas analyser av effektene til den ny helhetligdiskrimineringsloven ilf til om kjønnsdiskrimineringsvernet utvannes, og om det blir lagt mindre vekt på positiv særbehandling av kvinner og faktiske forhold enn på behandlingen av enkelte tilfeller av diskriminering
- Det bør utredes hvilke praktiske følger inkorporeringen av Kvinnekonvensjonen i menneskerettsloven får for ny lov om helhetlig diskrimineringsvern.

Artikkel 3

Konvensjonspartene skal på ethvert tidspunkt, særlig da på de politiske, sosiale, økonomiske og kulturelle områder, treffe alle hensiktsmessige tiltak, herunder lovvedtak, for å sikre kvinner hel og full utvikling og framgang, slik at de garanteres utøvelsen og nytten av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter på like fot med menn.

¹³ NOU 2009:14: Et helhetlig diskrimineringsvern

Rettighetsinformasjon – en forutsetning for å utøve menneskerettighetene

Art 3 og 5

I Kvinnekomiteens svar på Norges femte og sjette rapport, ble også Norge anmodet om å anvende passende tiltak for å øke kunnskapen blant minoritetskvinner om deres muligheter til sosialtjenester og håndhevingsmekanismer.¹⁴ Uttalelsen er ikke fulgt opp i verken Norges syvende rapport¹⁵ eller kvinnekomiteens konkluderende bemerkninger¹⁶.

Legal empowerment er et nøkkelbegrep i FNs fattigdomsbekjempelsespolitikk i aller deler av verden. Norge, gjennom daværende minister Hilde Frafjord Johnsen, var en initiativ taker til Commission on Legal Empowerment of the Poor og rapporten "making the law work for everyone"¹⁷. Retten til rettighetsinformasjon og rettshjelp er en bærebjelke i internasjonal kvinne- og menneskerettighetspolitikk og i arbeidet med å styrke svake gruppes tilgang til deltakelse og ressurser i samfunnet.

Legal empowerment i form av rettighetsinformasjon knyttet opp med rettshjelp, er et lavt prioritert område hos norske myndigheter, særlig overfor innvandrerkvinner.

Under prosjektet fra formelle til reelle rettigheter på juridisk fakultet avdeling for kvinnerett, barnerett, likestillings- og diskrimineringsrett, har Tina Nordstrøm i sin masteravhandling, dokumentert manglende oppfyllelse av rettighetsinformasjonsforpliktelsene fra norske myndigheters side.¹⁸ Tilbudet er lite systematisk og avhengig av enkeltmennesker. Tilbudet bærer preg av ildsjelarbeid. Det foreligger ikke kvalitetssikring og ingen statlig policy eller handlingsplan. Det foreligger ingen manualer eller retningslinjer.

Tiltak:

- Norge trenger et en policy og statlig strategi på rettighetsinformasjon til ulike deler av befolkningen. Flere grupper må nås: minoritetskvinner, krisesentre, fengsel, utkant Norge.
- Det må forskes på hvordan vi skal gjøre formelle rettigheter reelle.

¹⁴ CEDAW/C/2003/1/CRP.3/Add.2/Rev.1 para.414.

¹⁵ CEDAW/C/NOR/7.

¹⁶ CEDAW/C/NOR/CO/7. Det eneste komiteen sier direkte om rettighetsinformasjon i Norges syvende periodiske rapport, er at Norge oppfordres til å lage kunnskapskampanjer vedrørende stereotype bilder av kvinner og menn blant befolkningen, slik at disse kan elimineres, se para.18.

¹⁷ Report of the commission on Legal Empowerment of the poor Vol I og II

¹⁸ "Minoritetskvinner rett til rettighetsinformasjon", Tina Nordstrøm, Kvinnerettslig skriftserie , kvinnerettslig skriftserie nr.81(2009) og "Innvandrerkvinner rett til rettighetsinformasjon: hva gjøres og hva krever FNs kvinnekonvensjon?", Tina Nordstrøm, Kritisk Juss nr.2 2010.

- Vi trenger mer undersøkelser og statistikk på rettighetsinformasjonstilbudet og rettighetsinformasjonsbehovet.
- Rettighetsinformasjonen må kvalitetssikres. Det må utarbeides kurs, manualer, retningslinjer osv. Det må foretas en systematisk opplæring av rettighetsinformasjonsformidlere og en avklaring av rettighetsinformasjonens forhold til rettshjelpen og den nye første linjetjenesten.

Rettighetsinformasjons om diskrimineringsvernet finnes ikke

Art 3 og 5

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) har en aktivitetsplikt og pådriver rolle for å skape reell likestilling.¹⁹ Denne plikten bør inneholde å formidle rettsinformasjon om diskrimineringsvernet til ulike grupper. Plikten er uklar og lite utdypet i statlige dokumenter.²⁰

Det informeres overhode ikke om diskrimineringsvernet til innvandrerkvinner. Verken myndighetene eller LDO har en policy eller strategi for hvordan de skal nå ut med informasjon om diskrimineringsvernet til innvandrerkvinner, for igjen å skape et reelt vern. Dette er dokumentert i rapporten "Diskriminering på tvers".²¹

Tiltak:

- Utarbeide rettighetsinformasjonsprogram om diskrimineringsvernet til minoritetskvinner.
- Utarbeide statlig policy på informasjon om diskrimineringsvernet til minoritetskvinner.
- Mer statlig økonomisk og politisk prioritering av rettighetsinformasjonsarbeidet.
- Mer forskning og utprøving av metoder for formidling av rettighetsinformasjon.
- Utdyping av aktivitetsplikten i arbeidet med et helhetlig diskrimineringsvern.
- Diskrimineringsrett bør prioriteres i ny lov om fri rettshjelp og rettighetsinformasjon bør inkorporeres i førstelinjetjenesten

Diskriminering av innvandrerkvinner – ikke tilstrekkelige tiltak for å sikre rettsvern

Art 3

¹⁹ Lov om Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (diskrimineringsombudsloven) 2005-06-10-40 §3

²⁰ "Tilrettelegging for minoritetskvinner på arbeidsplassen", Mali Gulbrandsen Asmyhr, kvinnerettslig skriftserie Nr 85/2010.

²¹ "Diskriminering på tvers - rapport fra et oppsøkende rettighetsinformasjonsprosjekt", Tina Nordstrøm, kvinnerettslig skriftserie nr.83/2010

JURK opplever at innvandrerkvinner utsettes for mye diskriminering.

JURK har i samarbeid med KVIBALD²² dokumentert diskriminering av innvandrerkvinner gjennom rettighetsinformasjon. Resultatene viser at innvandrerkvinner opplever en betydelig grad av diskriminering når det gjelder de nære områdene i livet. Problemene gjelder tilgang til bolig, tilgang til arbeid, ferdsel i det offentlige rom.²³

LDO er lite kjent og få innvandrerkvinner benytter ombudet som et hjelpetiltak i diskrimineringsaker.²⁴ I tillegg er ikke diskriminering en del av Lov om fri rettshjelp. Dette gjør at få saker når domstolene og vernet er lite reelt for innvandrerkvinner.²⁵

Tiltak:

- Diskriminering bør bli et av de prioriterte områdene i rettshjelpsloven og førstelinjetjenesten.²⁶
- Informasjon om diskrimineringsvernet og om likestillings- og diskrimineringsombudet bør gjøres tilgjengelig og forståelig for innvandrerkvinner.
- Tiltak for å hindre diskriminering blant innvandrerkvinner bør styrkes, evalueres og analyseres.

Ny førstelinjetjenesten for rettshjelp har ikke kjønnsperspektiv

Art 3 og art 2 a

Justis- og politidepartementet har utgitt en ny stortingsmelding hvor reform av dagen rettshjelpslov foreslås, ett av forslagene er å opprette en førstelinjetjeneste.²⁷ Førstelinjetjenesten skal tilby en time gratis juridisk rådgivningen til alle som ønsker det. Førstelinjetjenesten blir i disse dager gjennomført som et prøveprosjekt i to ulike fylker i Norge. Forslaget er flott og vil mest sannsynlig bedre rettshjelpstilbudet i Norge.

²² Avdeling for kvinnerett, barnerett, likestillings- og diskrimineringsrett ved juridisk fakultet på universitet i Oslo.

²³ "Diskriminering på tvers - rapport fra et oppsøkende rettighetsinformasjonsprosjekt", kvinnerettslig skriftserie nr.83/2010

²⁴ Praksis fra LDO: www.ldo.no

²⁵ Else Mcclimans har foretatt en gjennomgang av domstolspraksis på diskrimineringsrettsområdet. Se også "Diskriminering på tvers - rapport fra et oppsøkende rettighetsinformasjonsprosjekt", kvinnerettslig skriftserie nr.83/2010 som redegjør for LDOs praksis og domstolspraksis.

²⁶ St.meld.nr.26 (2008-2009) Om offentlig rettshjelp, Rett hjelp

²⁷ St.meld.nr.26 (2008-2009) Om offentlig rettshjelp, Rett hjelp

Førstelinjetjenesten og dokumentene som ligger til grunn for utarbeidelsen av denne, har ikke hatt et kjønnsperspektiv. Kjønnstereotype roller, muligheter og valg i samfunnet er ikke på noe stadiet drøftet eller tillagt vekt. Gruppen minoritetskvinner og hvordan denne skal nås, er heller ikke drøftet.

Tiltak:

- JURK mener at førstelinjetjenesten må ta innover seg kjønnsperspektivet etter kvinnekonvensjonen og likestillingsloven.
- Det må fortas analyser av hvordan lov om fri rettshjelp virker i praksis for menn og kvinner.

Veiledningsplikt svikter

Art 2, 3

Det følger av forvaltningsloven § 11 at forvaltningsorganer har veiledningsplikt innenfor sitt saksområde. Vi opplever ofte at forvaltningsorganer ikke er oppmerksom på at de har en slik plikt, og at de ikke har faglig kompetanse til å gi den veiledningen som kreves.

Dette gjelder for svært mange forvaltningsorganer. Eksempler fra de som ikke har kunnet gi den veiledningen de skal den siste uken, som JURKs saksbehandlere har vært i kontakt med er: Lånekassen, Politiet, Nav, Kemnerkontoret, Justisdepartementet, Politidirektoratet. JURK har erfaringer fra egne henvendelser i forbindelse med både saksbehandling og rettspolitisk arbeid. I tillegg har vår klienter ved flere anledninger forsøkt å kontakte ulike forvaltningsorganer uten å få hjelp.

JURK ser at manglende veiledning rammer alle i samfunnet, men i stor grad hjemmeværende kvinner som ikke kan rådføre seg og diskutere slike erfaringer og problemer med kollegaer mv.

Tiltak:

- Bedre opplæring og informasjon om regler til de som er ansatt i forvaltningsorganer.
- En mer tilgjengelig og brukerorientert forvaltning.

Økonomiske rådgivere i kommunene fungerer ofte dårlig

Art 2, 3

Alle kommuner skal ha et tilfredsstillende tilbud om råd og veiledning til personer med økonomiske problemer. Dette oppfylles ikke på en tilfredsstillende måte.

JURK har flere klienter som gang på gang forsøker å kontakte de økonomiske rådgiverne i kommunene, men som må vente både måneder og år uten at de hører noe. Noen ganger hører de ikke noe i det hele tatt.

Når klientene har gjeld, men ikke betaler, løper rentene skremmende fort. Det er derfor uhørt når den økonomiske rådgiveren lar det gå veldig lang tid, uten at de informerer klientene underveis. Det kan bli dyrt for kvinnene. Det ville i mange tilfeller kanskje vært billigere å betale en advokat eller en økonomisk rådgiver i det private for å gjøre samme jobb innen kort tid, slik at klienten ville sluppet rentene. Det kan derfor virke litt villedende å tale om gratis økonomisk rådgivning. Tilbudet er for dårlig gjennomført og konsekvensen er dårligere økonomi for dem som trenger hjelpen mest.

Tiltak:

- Det må sørges for god faglig opplæring, samt økonomiske tilskudd slik at ordningen lar seg gjennomføre.

Artikkel 5

Konvensjonspartene skal treffe alle egnete tiltak:

(a) for å endre menns og kvinners sosiale og kulturelle atferdsmønstre med sikte på å avskaffe fordommer og skikk og bruk og all annen praksis som bygger på forestillingen om at det ene kjønn er mer eller mindre verd enn det andre, eller på stereotype roller for menn og kvinner,

(b) for å sikre at familieoppdragelsen gir en riktig forståelse av den rolle moren spiller for samfunnet og fører til anerkjennelse av at menn og kvinner har et felles ansvar for oppdragelsen og utviklingen av sine barn, idet det forutsettes at barnas interesser alltid kommer i første rekke.

Arvereglene i samboerforhold slår kjønnskjevt ut

Artikkel 2, art 3 og artikkel 5 (b)

Arvereglene i samboerforhold slår kjønnskjevt ut.

Gjennom saksbehandlingen opplever JURK at mange kvinner som har vært samboere i mange år, kommer svært dårlig ut ved et arveoppgjør.²⁸ Tendensen viser at mange kvinner har vært hjemneværende eller i deltidsstillinger for å ta vare på familien. Dette har muliggjort at mannen har vært yrkesaktiv og også har størst inntjening.

Med arvereglene for samboere fra 2007²⁹, tror mange kvinner at de har fått arverett på lik linje med kvinner i ekteskap. Reglene stiller imidlertid kvinner i samboerforhold i en dårligere stilling. Dette fordi de kun har krav på arv tilsvarende 4 ganger folketrygdens grunnbeløp som i dag tilsvarer ca

²⁸ 25 saker i 2009, Årsrapport 2009 s.31

²⁹ LOV 2008-12-19 nr 112: Lov om endringer i arveloven mv. arv og uskifte for samboere

300 000 NOK, ett beløp som er svært lavt etter et langvarig samboerforhold. Beløpet hjelper også lite dersom felles bolig skal overtas av gjenlevende samboer.

JURK har flere saker der kvinner ønsker å arve samboende mann, men på grunn av kjønnsnøytrale regler kommer svært dårlig økonomisk ut.

Tiltak:

- JURK mener at kvinner i samboerforhold ikke bør stilles dårligere enn kvinner i ekteskap.
- I tillegg mener JURK at staten har en plikt til å informere om forskjellene mellom arvereglene i og utenfor ekteskap, slik at kvinner i samboerskap blir klar over denne forskjellen.

Artikkel 10

Konvensjonspartene skal treffe alle egnete tiltak for å avskaffe diskriminering av kvinner, slik at de blir sikret de samme rettigheter som menn når det gjelder utdanning, og slik at de på grunnlag av likestilling mellom menn og kvinner særlig blir sikret:

(a) samme vilkår når det gjelder yrkesveiledning, studieadgang og oppnåelse av vitnemål i utdanningsinstitusjoner av alle slag, på landsbygda så vel som i byområder. Denne likestillingen skal sikres i førskoler, allmennutdanning, teknisk, faglig og høyere teknisk utdanning, så vel som i all slags yrkesopplæring,

(b) adgang til den samme fagkrets, de samme eksamener, lærekrefter med like høye kvalifikasjoner og skolelokaler og utstyr av samme kvalitet,

(c) avskaffelse av en hvilken som helst stereotyp forestilling om menns og kvinners roller, på alle nivåer og i alle former for utdanning, ved fremme av fellesundervisning og andre typer undervisning som bidrar til å oppnå dette formålet, og især ved revisjon av lærebøker og undervisningsplaner og tillempling av undervisningsmetodene,

(d) de samme muligheter til å dra nytte av stipendier og andre studietilskudd,

(e) de samme muligheter til videreutdanning, herunder programmer for voksenopplæring og praktisk ferdighet i å lese og skrive, framfor alt da slike programmer som tar sikte på snarest mulig å redusere kløfter mellom menns og kvinners utdanning,

(f) minskning av kvinnelige studenters frafallsprosent og tilrettelegging av utdanningstilbud for jenter og kvinner som har sluttet skolen for tidlig,

(g) de samme muligheter til å delta aktivt i idrett og fysisk fostring,

(h) adgang til detaljert pedagogisk informasjon for å bidra til å trygge familiers helse og trivsel, deriblant informasjon og rådgivning om familieplanlegging.

Lånekassens inntektsgrenser kan slå kjønnskjevt ut

Art 3 og 10

Kvinner som har ansvar for barn alene kommer dårligere ut i forhold til Lånekassens inntekstregler.

Alle som er under høyere utdanning, og som er bor borte hjemmefra, har rett til å få utdanningsstipend³⁰ – forutsatt at man består de årlige eksamener. Bor man sammen med barn, kan man få inntil 1430,- kr for hvert av de to første barna, og deretter 930,- kr pr barn.³¹ Men stipendet blir behovsprøvd. Hvis personinntekten er over de av Lånekassen fastsatte grenser, blir en del av stipendet gjort om til lån igjen. Stipendet blir da redusert med fem prosent per måned av den inntekten som er over beløpsgrensen. Dette gjelder også den delen av stipendet som blir utbetalt som forsørgerstipend. Inntil 2003 var grensen 100 000,- kr. Fra og med 2004 begynte det å øke med 4000-6000 pr år. Nå er inntektsgrensen på 136 061,- kr.

Denne fastsatte inntektsgrensen tar ingen hensyn til om man har barn eller ei. Det er stort sett kvinner som er enslig med barn. I 2007 bodde ca 25,4 % av alle barn i Norge med en av foreldrene. Ca 85,4 % av disse, dvs. ca 235519 barn, bodde sammen med mor. Av disse bodde ca 58% bare sammen med mor, ca 136601 barn. (At de bodde bare sammen med mor betyr at det ikke var en stefar/stemor som bodde sammen med barn og mor.)³² Har man barn, kan man vanskelig klare seg med 136 061,- kr i året. Enten man er i jobb, eller får trygdeytelser i form av overgangsstønad og lignende, vil man som regel ligge over den inntektsgrensen som Lånekassen har fastsatt.

Kvinner som enslige foreldre er mer utsatt for å få omgjort stipendet sitt til lån på grunn av overskridelse av lånekassens inntektsgrenser. Dette forholdet er dermed egnet til å bidra til å øke forskjellene mellom kvinner og menn når det gjelder mulighetene til å ta høyere utdanning.

I realiteten er det lite hjelp i at man som enslig forsørger får forsørgerstipend, når disse senere blir gjort om til lån.

Tiltak:

- Praksisen bør endres slik at man tar hensyn til om studenten som søker stipend har barn eller ikke.
- Inntektsgrensen bør økes for enslige forsørgere som er under utdanning, og den bør økes forholdsmessig i forhold til hvor mange barn enslige studenten forsørger.

Artikkel 11

1. Konvensjonspartene skal treffe alle tjenlige tiltak for å avskaffe diskriminering av kvinner på arbeidsmarkedet, med sikte på å sikre de samme rettigheter på grunnlag av likestilling mellom menn og kvinner. Især skal de ta sikte på å sikre:

³⁰ <http://www.lanekassen.no/Hovedmeny/Stipend-og-lan/Utland/Inntekt-og-formue/> lesedato 23.09.10

³¹ <http://www.lanekassen.no/Hovedmeny/Stipend-og-lan/Fodsel/Forsorgerstipend/> lesedato 23.09.10

³² kilde <http://www.ssb.no/barn/arkiv/tab-2007-06-28-01.html> lesedato 23.09.10

(a) retten til arbeid som en uavhengelig rett for alle mennesker,

(b) retten til de samme sysselsettingsmuligheter, herunder bruken av de samme utvalgskriterier ved ansettelse,

(c) retten til fritt valg av yrke og arbeid, retten til forfremmelse, trygghet for stillingen og alle goder og vilkår knyttet til arbeidet, så vel som retten til å få yrkesopplæring og omskolering, herunder lærlingutdanning, videregående yrkesopplæring og etterutdanning,

(d) retten til samme lønn og vederlag, til lik behandling når det gjelder arbeid av samme verdi og til lik behandling når arbeidets kvalitet blir vurdert,

(e) retten til trygd, særlig når det er spørsmål om pensjonering, arbeidsløshet, sykdom, uførhet og alderdom og annen manglende arbeidsevne, så vel som retten til lønn under ferie,

(f) retten til vern om helse og trygghet i arbeidsmiljøet, herunder også trygging av forplantingsfunksjonen.

2. For å hindre diskriminering av kvinner som følge av ekteskap eller morsoppgaver og å sikre kvinner rett til arbeid i praksis, skal konvensjonspartene treffe egnede tiltak for å:

(a) sette forbud, belagt med strafferettslige reaksjoner, mot avskjedigelse på grunn av graviditet eller svangerskapspermisjon og diskriminering ved oppsigelser på grunnlag av ekteskapelig status,

(b) innføre svangerskapspermisjon med lønn eller med tilsvarende sosiale ytelser, uten at dette fører til tap av stilling, ansiennitet eller sosiale bidrag,

(c) fremme de sosiale ordninger som trengs for å sette foreldre i stand til å kombinere familieforpliktelser med yrkesansvar og deltakelse i offentlig liv, særlig ved å arbeide for å bygge ut et nettverk av institusjoner for barneomsorg,

(d) skaffe særlig vern for gravide kvinner i yrker som har vist seg å være skadelige for dem.

3. Vernelovgivning vedrørende forhold som dekkes av denne artikkel, skal omprøves med jevne mellomrom i lys av vitenskapelig og teknologisk innsikt og skal endres, oppheves eller utvides når det er påkrevd.

Oppsigelse på grunn av graviditet

Art 2 e og 11

Oppsigelse på grunn av graviditet er fortsatt et problem i Norge.

JURK hadde i 2009 27 saker som gjaldt oppsigelse på grunn av graviditet.³³ Problemet kan illustreres med en av sakene fra 2010: Kvinner som arbeidet og bodde på et senter for funksjonshemmede ble sagt opp fordi hun var gravid, og kastet ut pga dette. Ledelsen ved senteret mente

³³ Årsrapport JURK 2009 s.33

funksjonshemmede ikke hadde godt av å omgå gravide kvinner, og at de ble plaget av dette. Organisasjonen hadde en kristen forankring, og mye tyder på at graviditeten ikke var forenelig med deres kristne tro, og at dette var den reelle grunnen for oppsigelsen samt utkastelsen.³⁴

Saken er hentet fra saksbehandlingen ved JURK i 2010.

JURK opplever gjennom vår saksbehandling at det ofte er slik at oppsigelser i realiteten skyldes graviditet, men utad får en annen begrunnelse. Dette skjer til tross for at arbeidsmiljøloven i særlig grad verner gravide fra oppsigelse som følge av graviditet. Konsekvensen er at saker som egentlig skyldes kvinnediskriminering, blir registrert i statistikken som noe annet. Kvinnene trenger hjelp til å håndheve sine rettigheter. Dette er diskriminering på grunnlag av kjønn, slike saker faller ikke under retten til fri rettshjelp.

Tiltak:

- JURK mener at diskrimineringsaker må falle inn under anvendelsesområdet for lov om fri rettshjelp, ettersom mange arbeidstakere ikke har råd til å hevde sine rettigheter på andre måter.
- JURK mener at det fortsatt er behov for proaktive tiltak for å hindre diskriminering av kvinner på grunn av graviditet.

Artikkel 13

Konvensjonspartene skal treffe alle egnede tiltak for å avskaffe diskriminering av kvinner på andre økonomiske og sosiale områder, slik at kvinner og menn på grunnlag av likestilling blir sikret samme rettigheter, framfor alt:

(a) retten til trygdeytelser til familien,

(b) retten til banklån, pantelån og andre former for kreditt,

(c) retten til å delta i fritidsvirksomhet, idrett og kulturliv i alle dets former.

Forslag til ny pensjonsordning vil slå dårlig ut for kvinner

Art 13

Ved den nye pensjonsordningen³⁵ vil det bli endring i hvilket grunnlag som skal legges til grunn for pensjonen. Tidligere har det vært de 20 beste år, av alle arbeidsår som skulle legges til grunn. Den nye pensjonsordningen vil legge alle arbeidsår til grunn for utregningen.

³⁴ Antall saker i 2010 er 5, endelig data vil foreligge når Årsrapporten for 2010 er klar.

De som kommer dårligst ut av dette er de som har stor forskjell i opptjeningen gjennom livet. Kvinner havner ofte i den gruppen som har varierende inntekt, da det er flest kvinner som jobber deltid.³⁶ Kvinner er også ute i fødselspermisjon, ofte flere ganger i løpet av livet. Kvinner er ute i permisjon betydelig lengre enn menn. Menn har mulighet til å opprettholde en ganske jevn inntekt gjennom livet, mens kvinner vil ha store svingninger. JURK ser at bakgrunnen for dette er både at kvinner føder barn, sammen med tradisjonelle kjønnsroller i samfunnet.

Den nye pensjonsordningen vil være en strukturell og indirekte diskriminering av kvinner, da kvinner ikke lengre vil kunne velge ut sine beste 20 år som grunnlaget for pensjonen.

Kvinner er allerede overrepresentert som minstepensjonister, den nye ordningen vil bare skape flere. Halvparten av de kvinnelige pensjonistene i dag er minstepensjonister.³⁷ Flere av JURKs klienter uttrykker bekymring for den nye ordningen. I tillegg har media hatt mye oppmerksomhet rundt problematikken.

Tiltak:

- Ny pensjonsordning bør ta innover seg forskjellen mellom kvinner og menn. På denne måten kan pensjonsordningen gi like økonomiske muligheter for kvinner og menn.

Fri rettshjelp inntektsgrense virker kjønnskjevt

Artikkel 2, 3 og art 13

Regler om inntektsgrense som vilkår for å motta fri rettshjelp kan slå kjønnskjevt ut.

Inntektsgrensene for fri rettshjelp tar ikke hensyn til faste utgifter søkeren har og må ha.³⁸ Mange har inntekt som er for høy til å få fri rettshjelp, men sliter likevel med å kunne betale for advokatbistand. Dette gjelder spesielt dersom man alene har ansvaret for barn. Siden det oftest er kvinner som har hovedansvaret for barn, er dette et kvinneproblem.³⁹ Kvinner har også ofte alene ansvar for barn og ikke mulighet til å dele utgifter med faren til barnet.

³⁵ Stortingsmelding nr. 5 (2006-2007)

³⁶ SSB, http://www.ssb.no/vis/magasinet/slik_lever_vi/art-2004-12-01-01.html lesedato 28.09.10

³⁷ SSB, http://www.ssb.no/vis/emner/00/02/10/ola_kari/inntekt_formue/art-2005-06-29-01.html lesedato 28.09.10

³⁸ Forskrift til lov om fri rettshjelp §§1-1 til 1-3.

³⁹ Tall 1 Barn 0-17, etter antall foreldre i familien, foreldrenes samlivsform og barnets alder. Prosent 2010, 2005-2010. http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2009/tabeller/familie/fam0500.html lesedato 28.09.10

JURK har klienter som faller uten for lov om fri rettshjelp, men som likevel har problemer med å betjene utgifter til advokat.⁴⁰

Tiltak:

- JURK mener at staten bør innføre et system som tar hensyn til personlige forhold, evt. øke inntektsgrensen forholdsvis etter hvor mange barn søkeren har.
- Inntektsgrensen er lav og burde generelt sett høynes.

Artikkel 16

1. Konvensjonspartene skal treffe alle egnede tiltak for å avskaffe diskriminering av kvinner i alle saker vedrørende ekteskap og familieforhold. På grunnlag av likestilling mellom menn og kvinner skal de særlig sørge for:

(a) samme rett til å inngå ekteskap,

(b) samme rett til fritt å velge ektefelle og å inngå ekteskap bare med sitt eget frie og fulle samtykke,

(c) samme rettigheter og forpliktelser innenfor ekteskap og ved ekteskapets oppløsning,

(d) samme rettigheter og forpliktelser i egenskap av foreldre, uavhengig av ekteskapelig status, når det gjelder saker som angår deres barn. Det forutsettes her at barnas interesser alltid skal komme først,

(e) samme rett til fritt og ansvarlig å avgjøre antall barn og avstand mellom barnefødsler og adgang til den opplysning og utdanning og de midler som setter dem i stand til å utøve disse rettigheter,

(f) samme rettigheter og forpliktelser når det gjelder vergemål, formynderskap, adopsjon av barn eller tilsvarende ordninger, hvor disse begreper eksisterer i nasjonal lovgivning. Det forutsettes her at barnas interesser alltid skal komme først,

(g) samme personlige rettigheter for begge ektefeller, deriblant retten til å velge familienavn, yrke og stilling,

(h) samme rett for begge ektefeller når det gjelder å inneha, erverve, forvalte, administrere, nyttiggjøre og råde over eiendom, det være seg vederlagsfritt eller mot godtgjørelse.

2. Å forlove eller gifte bort barn skal være uten enhver rettsvirkning. Alle nødvendige skritt, deriblant lovgivning, skal tas for å fastsette en minstealder for ekteskap og for å gjennomføre plikt til offentlig registrering av ekteskap.

⁴⁰ frirettshjelp.no – inntektsgrenser

Deling av pensjonsrettigheter ved samlivsbrudd

Artikkel 16

Kjønnsnøytral regler om pensjonsrettigheter ved samlivsbrudd er til hinder for kvinners økonomiske selvstendighet og kan være diskriminerende for kvinner i ekteskap.

Pensjonsrettigheter blir opptjent etter år man er i arbeid. Ekteskapsloven⁴¹ § 61 b gir en ektefelle rett til å holde opptjente rettigheter fra offentlige og private pensjonsordninger utenfor delingen av formuen etter samlivsbrudd. Regelen er i utgangspunktet kjønnsnøytral.

Kjønnsmonsteret mellom kvinner og menn medfører likevel oftere at kvinner kommer dårligere ut enn menn når formuen deles etter samlivsbrudd. Kvinner kan oppleve å bli sykemeldt i forbindelse med svangerskap og har lovpålagt mer permisjon etter fødsel. Dersom foreldrene ønsker at en av dem er hjemme med barnet eller jobber redusert når det er lite, er det oftest barnets mor som gjør dette. Dette fører både til at den ektefelle som er mindre i arbeid opptjener færre pensjonspoeng, og samtidig muliggjør denne ektefellens den andre ektefelles opptjening til bedre pensjon.⁴²

Problemstillingen bygger på erfaringer fra saksbehandler, arbeidet med saker og henvendelser fra klienter. Problemstillingen er også tatt opp i media fra Aps kvinnepanel⁴³, samt de deres rapport foreslått endres⁴⁴, og er også omhandlet i en kronikk av Gøril Bjerkan, stipendiat ved UIO, i Dagens Næringsliv 31. august 2010.

Tiltak:

- JURK mener at det bør lovfestes en deling av husstandens pensjonspoeng som er opptjent i den perioden en av foreldrene er hjemme med barn under 12 år. Formålet er å sikre at også inntekter og formue som opptjenes løpende i ekteskapet i fellesskap, men som først vil deles ved samlivsbrudd, skal deles likt.
- En lovfesting av lik rett ved samlivsbrudd til pensjonspoeng, vil fremme kvinners utviklingsmuligheter og framgang ved at hun kan bli bedre stilt økonomisk i pensjonsalderen.

”Taper” kvinnen på skilsmissen med mannen?

Art 5 og 16

⁴¹ ekteskapsloven 4.7.91 nr 47 § 61 b

⁴² Folketrygdloven 28.2.97 nr 19 § 3-2 andre ledd

⁴³ Kvinnepanelet er satt ned av Stoltenbergs rød grønne regjeringen og skal peke på likestillingsutfordringer i dag.

⁴⁴ Kvinnepanelets rapport 27.09.10 Se.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/pressemeldinger/2010/lysbakken-tok-i-mot-kvinnepanelets-rappo.html?id=615621>

JURK ser at manglende kunnskap blant kvinner om ekteskapsreglene gjør at kvinner ikke får oppfylt sin rett.

De fleste kvinnene som tar kontakt med JURK er ikke kjent med at hovedregelen i norsk rett er likedeling av midler ved skilsmisse, også der den ene ektefelles inntekter har gått til forbruk og den andres til sparing, investering eller arbeidsinnsats.⁴⁵

Gjennom saksbehandlingen i JURK møter vi kvinner som forteller at de skal skilles. Flere av disse kvinnene forteller at mannen allerede har fortalt henne hvordan de skal foreta skiftet etter samlivsbruddet. Kvinnene forklarer dette med at mannen har bolig som han har investert penger i og ikke ønsker å dele med ektefellen. Videre forteller kvinnene at det har jo alltid vært mannen som har styrt med "økonomien og slikt".

Etter **ekteskapsloven § 58** er hovedregelen at ektefelles samlede formuer skal deles likt, såkalt likedeling. I **ekteskapsloven § 31** er det nå lovfestet at det skal legges vekt på en ektefelles arbeid i hjemmet ved vurderingen av hvem som har ervervet eiendeler som har tjent til ektefelles personlige bruk. Etter lang og varig norsk rettspraksis kan også betaling av løpende forbruksutgifter tas i betraktning i vurderingen.

JURK tror at uvitenheten blant annet kan grunne i den typiske "arbeidsfordelingen" i ekteskapet der mannen tar seg av det økonomiske. Når uvitenheten og den typiske praksisen ses i sammenheng med at det er avtalefrihet ved skifteoppgjøret⁴⁶, samt at loven ikke inneholder noen regler om hvordan et privat skifte skal gjennomføres, ser JURK at kvinnen kan komme uheldig ut av skifteoppgjøret.

Tiltak:

- JURK tror en løsning på dette problemet kan være rettighetsinformasjon. JURK driver allerede med rettighetsinformasjon og ser gjennom rettighetsinformasjonsarbeidet at kvinnen får ny og nyttig kunnskap om samlivet og samlivsbruddet etter å ha vært i kontakt med JURK.
- Vi tror at et bedre utviklet tilbud til gratis retts hjelp ville ha hjulpet, herunder mindre strenge krav til inntektsgrense samt å opplyse kvinner om at slik hjelp er tilgjengelig.

Ektepakter diskriminerende for innvandrerkvinner

Art 16

⁴⁵ 564 Saker i 2009, som utgjør 16% av alle sakene på JURK. JURK årsrapport 2009.

⁴⁶ Ekteskapsloven §65.

Innvandrerkvinner gift med norske menn komme ufordelaktig ut ved inngåelse av ektepakt. Dette er dokumentert i en undersøkelse av⁴⁷ Marianne Willett Jansen.

Kvinner som kommer til Norge gjennom ekteskap med norsk mann uten innvandringsbakgrunn har blitt en stadig viktigere innvandrerguppe i Norge. Ekteskap mellom etnisk norske menn og utenlandske kvinner doblet seg i perioden 1996-2006. I 2008 var om lag 10 000 kvinner fra Thailand, Russland og Filippinene gift med norske menn.

Undersøkelsen foretatt viser at minoritetskvinnene kommer ufordelaktig ut av ektepaktavtalene. Et sentralt spørsmål er hvordan det ulike styrkeforhold mellom ektefellene ved avtaleinngåelsen, språklige barrierer og mangel på informasjon om ekteskapslovens ordning, er og bør være relevante tolkningsmomenter ved tolkning av ektepakter mellom norske menn og minoritetskvinner i situasjoner hvor avtalens ordlyd er uklar.

Tiltak:

- Mulighetene til å prøve avtalens gyldighet etter avtalerettslige regler.
- Mulighetene til å lempe avtalen etter ekteskapslovens § 46 (2).
- Vurderes og gjennomgang av hvilken vekt momenter som ulike styrkeforhold, språklige barrierer, press og tvang, skal tillegges ved for eksempel en urimelighetsvurdering etter § 46 (2).
- Rett til rettighetsinformasjon i saker som gjelder ekteskap.

General Recommendation No. 12 Violence against women

Saksbehandlingstid for rettsferdsvederlag

Art 2, 5, 13, General Recommendation No. 12 Violence against women (Eighth session, 1989)

Rettsferdsvederlag er en ordning som er vokst frem i praksis fra statlig hold. Ordningen med rettsferdsvederlag er ikke lovfestet, og erstatning etter denne ordningen er ikke noe man har krav på. Det foretas en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. I praksis har det utarbeidet seg to grunnvilkår for å få tilkjent erstatning. Det ene er at søkeren må ha kommet spesielt uheldig ut i forhold til andre i samme situasjon som det er naturlig å sammenligne seg med. Det andre er at det offentlige er å bebreide.

Søknader om rettsferdsvederlag forberedes av Statens sivilrettsforvaltning. De innhenter nødvendig dokumentasjon, før søknaden vurderes av Utvalget for rettsferdsvederlag. Stortinget har tre slike utvalg. Hvert utvalg består av tre medlemmer; en dommer og to stortingsrepresentanter. Det holdes møte hvor søknader behandles en gang i måneden.

⁴⁷ "Transnasjonale ektepakter" av Vitenskapelig assistent Marianne Willett Jansen har skrevet masteroppgaven Nr 86/2010 kvinnerettslig skriftserie.

Saksbehandlingstiden er på nåværende tidspunkt 24 måneder (!!). For svært mange søkere er selve søknadsprosessen veldig tøff, da søkeren igjen må forholde seg til ting de gjerne har forsøkt å fortrenge. Søkerne har behov for å få tilbakemelding på søknaden ganske snart, slik at de igjen kan legge problemene de søker erstatning for bak seg. En søknadstid på om lag to år bidrar, for mange, til at både psykisk og fysisk helse blir dårligere enn den var.

Tiltak:

- Det er flere kroker i systemet. Disse må vurdere og analysere, samt utarbeide tiltak for forbedring.
- I følge Statens sivilrettsforvaltning ligger det flere saker klare til behandling hos Utvalget for rettfærdsvederlag. Noe av saksbehandlingstiden ville derfor kunne blitt avhjulpet dersom det ble avholdt hyppigere møter for utvalgene.

Endringer i klageordning på voldsoffererstatning svekker voldsofres rettsikkerhet

Art 2 c og General Recommendation No. 12 Violence against women (Eighth session, 1989)

Justisdepartementets forslag til endring av klageordning ved klager på avslag på voldsoffererstatning svekker voldsofres rettssikkerhet.

Flest kvinner blir utsatt for vold i nære relasjoner og flest kvinner søker om voldsoffererstatning på grunnlag av vold i nær relasjon.

Klager på avslag på voldsoffererstatning forberedes av Statens sivilrettsforvaltning (SSF), og en uavhengig nemnd på tre personer som fatter vedtak. Nemnden består av en dommer, en advokat og en medisinsk sakkyndig. Justisdepartementet ønsker å endre klageordningen med den begrunnelse å få ned klagebehandlingstiden. Ved å legge vedtaksmyndigheten til SSF vil man spare ca to mnd (den totale behandlingstiden er ca 18 mnd).

Problemet er først og fremst at dersom SSF skal fatte vedtak er det uklart hvordan de skal knytte til seg medisinske sakkyndige, og det er satt av altfor lite midler til innhenting spesialisterklæringer. Skal hver sak tilknyttes en sakkyndig? Skal det benyttes flere forskjellige sakkyndige? I tillegg vil rettssikkerheten til søkerne svekkes ved at SSF ikke er et uavhengig organ og således blir "bukken som passer havresekken".

JURK har skrevet høring til myndighetene om dette tema.⁴⁸ Uttalelsene har skapt debatt og debatten har blitt referert til i media.⁴⁹

Tiltak:

⁴⁸ Høringsnotat 15. Juni 2010, Endringer i valdsoffererstatningslova, ref: 201007369- /BMO. JURKs svar av Oslo, 27.08.10: Høring – endringer i valdsoffererstatningslova.

⁴⁹ Aftenposten 13.09.10 side 2 og 3, Dagbladet 14.09.10 side 1.

- Jurk mener at klagenemnda bør beholdes.
- Dersom behandlingstiden skal ned, bør det bevilges mer ressurser til Kontoret for voldsoffererstatning, evt opprette to klagenemnder.

Familievoldskoordinator: fungerer ordningen?

Art 2 og General Recommendation No. 12 Violence against women (Eighth session, 1989)

Familievoldskoordinator i alle politidistrikt fungerer ikke godt nok. Ordningen må evalueres og utbedres.

Mai 2010 ble en saksbehandler fra JURK med en klient for å anmelde en sak om vold i nær relasjon hos politiet. Politiet sa at saken bare ville bli henlagt og at det ikke var noen vits i å anmelde. Anmeldelse er viktig for å få registrert forbrytelsen og for å muliggjøre rett til voldsoffererstatning. Hvor var familievoldskoordinatorene?

Fra 1. juli i 2002 ble det etablert en ordning med familievoldskoordinator ved alle landets politidistrikter, og politiet har fått instruks om hvordan familievoldsaker skal behandles. I alle politidistrikt skal det være ansatt en familievoldskoordinator i full stilling, det er et fåtall som faktisk har dette tilbudet. Dette er ofte vanskelig, følelsesladde saker, også for dem som står utenfor familien og skal bidra til å løse konfliktene.

Vold i familien er et økende og alvorlig problem. Voldsadferd videreføres ofte til neste generasjon. Det er viktig å stanse denne trenden. Vold i familien må synliggjøres, ikke "privatiseres".

I 2008 kom handlingsplanen vendepunkt 2008 -2011, som sier nesten det samme som instruksene fra 2002. Altså har det ikke vært noen særlig utvikling fra 2002:

"Politidistriktene skal pålegges en minstestandard der funksjonen som familievoldskoordinator skal være en full stilling. I de største politidistriktene skal det opprettes egne team. Teammodellen skal være landsdekkende, i den forstand at distrikter uten egne team skal sikres kompetanseoverføring og bistand der det er behov for det. Målsettingen er å sikre at ofre for vold i nære relasjoner møtes med respekt, kunnskap og forståelse når de henvender seg til politiet, samt å sikre god kvalitet på etterforskning og påtalevedtak".

JURK har ringt regjeringen og blitt satt over fra departement til departement. Det er vanskelig å få svar på hvordan handlingsplanen og familiekoordinatorene er fulgt opp. Det er nærliggende å tro at ingen vet hvordan statusen på denne handlingsplanen er.

JURK har ringt blant annet disse: Justisdepartementet, ble satt over til blant annet Helse og sosialdepartementet, og barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Ingen viste hvem som var ansvarlig og hvor denne informasjonen fantes. Det ble fortalt at en person A i justisdepartementet var den riktige å spørre, henne var det umulig å få tak i. Hennes stedfortreder person B kunne ikke svare. Den ansvarlige for Handlingsplanen i politidirektoratet hadde sluttet, men person C skulle ha tatt over hennes jobb. Henne var det heller ikke mulig å få kontakt med. Ble satt over til person D ved statistikkavdelingen i politidirektoratet, han henviste til person E som visstnok er den ansvarlige for handlingsplanene. Han var umulig å få tak i.

Etter mye om og men har JURK fått tak i en statusrapport fra 2009:

9. Politidistriktene skal pålegges en minstestandard der funksjonen som familievoldskordinator skal være en 100 % stilling. I de største politidistriktene skal det etableres egne team. Teammodellen skal være landsdekkende, i den forstand at distrikter uten egne team skal sikres kompetanseoverføring og bistand der det er behov for det. Målsettingen er å sikre at ofre for vold i nære relasjoner møtes med respekt, kunnskap og forståelse når de henvender seg til politiet, samt å sikre god kvalitet på etterforskning og påtalevedtak.

Ansvarlig: JD

Oppstart: 2008

Gjennomføring: Varig

STATUS:

Alle politidistrikter er nå pålagt å ha minstestandard 100% stilling for familievoldskordinator. Denne stillingsfunksjon omfatter også koordinering av seksuelle overgrepssaker. Det er i dag en rekke politidistrikter som har avdelinger, avsnitt, seksjoner eller team for etterforskning av vold og seksuelle overgrep. Det er gjennomført to kurs for koordinatorene, høsten 2008 og våren 2009, med målsetning å styrke deres kompetanse innen arbeidet med vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep. I tillegg ble det avholdt en felles samling i mars 2010 for både familievoldskordinatorer og forebyggende koordinatorene. Formålet med denne samlingen var å synliggjøre og styrke koordinatorenes felles oppgaver og ansvarsområder. Arbeidsoppgavene for koordinatorene for familievold og seksuelle overgrep er definert i Politidirektoratets rundskriv 02/018 av 23. april 2002 og "Retningslinjer for politiets styrking av koordinatorfunksjonen for familievold og seksuelle overgrep" av 10. mars 2008.

Ordningen synes likevel ikke være gjennomført i alle politidistrikt og det er usikkerhet rundt hvor godt den fungerer. JURKs erfaringer gjennom klienter og saksbehandlere er at ordningen ikke fungerer slik den er tenkt.

Tiltak

- Lovfeste ordningen.
- Følge opp lovvedtaket, kontrollere at øremerkede midler går til det de skal. Bevilge nok penger.
- Følge opp ordningen. Ikke bære gi pålegg om opprettelse men øve press inntil det har skjedd.
- Opprette en form for rapporteringsordning, der familievoldskordinatoren rapporterer om sitt arbeid. Noen slik statusrapport har JURK ikke klart å finne.
- Evaluere og analysere arbeidet med familievoldskordinatorer.